

Riigikogu põhiseaduskomisjoni istungi protokoll nr 153

Tallinn, Toompea

Teisipäev, 17. jaanuar 2023

Algus 14.00, lõpp 15.35

Juhataja: Eduard Odinets (esimees)

Protokollija: Sten-Kristjan Nurk (konsultant)

Võtsid osa:

Komisjoni liikmed: Toomas Kivimägi, Eduard Odinets, Üllar Saaremäe, Mihhail Stalnuhhin, Marko Torm, Mart Võrklaev

Komisjoni ametnikud: Erle Enneveer (nõunik-sekretariaadijuhataja), Karin Tuulik (nõunik), Helin Leichter (nõunik), Sten-Kristjan Nurk (konsultant)

Puudusid: Tõnis Mölder, Paul Puustusmaa ja Jaak Valge

Kutsutud: pöördumise esitajate esindajad Maksim Šaškov ja Ekaterina Kornilitsina (2. päevakorrapunkt); pöördumise esitajate esindaja Harry Raudvere (3. päevakorrapunkt); Marko Tormi töövarjud Kaireen Penek ja Kristjan Lindlo; Riigikogu Kantselei avalike suhete osakonna kommunikatsioonijuht Karin Kangro (1.-4. päevakorrapunkt)

Päevakord:

1. Nädala töökava kinnitamine
2. Maksim Šaškovi algatatud kollektiivne pöördumine "Lubada võrdsetel tingimustel riiki siseneda kõigi Eesti elanike lähisugulastel" - arutelu
3. MTÜ "Koos rahu eest Eestis" algatatud kollektiivne pöördumine "Petitsioon põhiseadusliku korra tagamiseks. Ei mingeid eel- ega e-valimisi!" - arutelu
4. Info ja muud küsimused

1. Nädala töökava kinnitamine

Eduard Odinets tegi ettepaneku kinnitada nädala töökava järgmiselt:

Riigikogu põhiseaduskomisjoni nädala (16.01.2023-22.01.2023) töökava

Komisjoni istung teisipäev, 17.01.2023 kell 14.00

1. Nädala töökava kinnitamine
2. Maksim Šaškovi algatatud kollektiivne pöördumine "Lubada võrdsetel tingimustel riiki siseneda kõigi Eesti elanike lähisugulastel" - arutelu
3. MTÜ "Koos rahu eest Eestis" algatatud kollektiivne pöördumine "Petitsioon põhiseadusliku korra tagamiseks. Ei mingeid eel- ega e-valimisi!" - arutelu
4. Info ja muud küsimused

Otsustati:

1.1. Kinnitada nädala töökava (konsensus: Toomas Kivimägi, Eduard Odinets, Üllar Saaremäe, Mihhail Stalnuhhin, Marko Torm).

2. Maksim Šaškovi algatatud kollektiivne pöördumine "Lubada võrdsetel tingimustel riiki siseneda kõigi Eesti elanike lähisugulastel" - arutelu

Mihhail Stalnuhhin uuris, millised menetluslikud otsused on võimalik kollektiivse pöördumise puhul langetada.

Eduard Odinets selgitas, et kollektiivse pöördumise puhul on komisjonil võimalik teha kuus erinevat otsust. Esiteks on võimalik algatada eelnõu Riigikogus või olulise tähtsusega riikliku küsimuse (OTRK) arutelu täiskogus. Teise võimalusena võib korraldada avaliku istungi, kolmanda võimalusena edastada pöördumine pädevale institutsioonile seisukoha võtmiseks ja lahendamiseks. Neljanda võimalusena võib pöördumise edastada otse Vabariigi Valitsusele seisukoha kujundamiseks ja pöördumisele vastamiseks, aga sellisel juhul peab Vabariigi Valitsus ka põhiseaduskomisjoni teavitama oma seisukohast. Viies võimalik otsus oleks kollektiivne pöördumine tagasi lükata ning kuues võimalus oleks püstitatud probleem lahendada muul viisil.

Ekaterina Kornilitsina tutvustas kollektiivset pöördumist. Ta sõnas, et 8. septembril anti korraldus, millega piirati Eestis elavate Venemaa kodanike lähisugulastel Eestisse sisenemist. See tähendab, et praeguses olukorras saavad pikaajalist elamisloaga omavate Venemaa kodanike sugulased riiki siseneda, aga tähtajalise elamisloaga Venemaa kodanike lähisugulased seda teha ei saa. E. Kornilitsina märkis, et nende organisatsiooni (Bolt) arvates oli see otsus tehtud kiirustades. Tähtajalise elamisloa liike on päris palju ja mõned neist on sellised, et elamisloaga kehtib viis aastat. See võib tähendada seda, et inimese elu on juba täielikult Eestiga seotud ja nüüd järsku tuleb otsus, et tema lähisugulased ei saa riiki tulla ja ta ei saa nendega enam kohtuda.

E. Kornilitsina selgitas, et otsus piirata Venemaa turistide sisenemist Eestisse on igati õiglane ja nende organisatsioonis kõik toetavad seda otsust, sest ei ole kohane tegeleda turismiga, kui käimas on sõda. Seda sõda taunivad kõik venelased, kes töötavad nende organisatsioonis. Lähisugulaste puhul ei ole tegu mitte mingil juhul turismiga. Ta rõhutas ka asjaolu, et Eestis elavad Venemaa kodanikud tihti ei julge külastada Venemaad olukorras, kus käib täiemahuline sõda ja mobilisatsioon. Sellises olukorras Venemaa külastamine võib olla eluohtlik. On olnud kuulda kriitikat, et miks Venemaa kodanikud ei lähe ise Venemaale oma sugulastele külla, aga tulebki võtta arvesse, et praeguses olukorras ei ole see tihtipeale võimalik.

E. Kornilitsina lisas, et kollektiivne pöördumine puudutab tegelikult väga piiratud hulka inimesi. Tema sõnul elab praegusel hetkel Eestis 9500 tähtajalise elamisloaga Venemaa kodanikku, kellest kõiki kindlasti nende lähisugulased ei külasta. Tegemist on väga piiratud hulga inimestega, kes ei ohusta Eesti riiki. Valdavalt on need pensionärid ja eakad inimesed, mitte mobilisatsioonikohustuse alla kuuluvad inimesed. E. Kornilitsina sõnas, et Vabariigi Valitsuse korralduses ning Politsei- ja Piirivalveameti (PPA) kodulehel on informatsioon, et endiselt on lubatud Eestisse siseneda humaansetel kaalutlustel. E. Kornilitsina märkis, et nende organisatsiooni hinnangul ongi just tegemist sellise olukorraga, kus inimesed soovivad tulla Eestisse humaansetel kaalutlustel, et külastada oma peret.

E. Kornilitsina lausus, et mõistetakse, miks selline otsus vastu võeti, ja kohalike venelastena soovitakse, et see sõda lõppeks nii kiiresti kui võimalik. Kahjuks ei mõjuta see otsus sõja käiku. E. Kornilitsina tõi välja, et nende organisatsioonis tehti ka küsitlus ukrainlaste seas, kellelt saadi tagasiside, et toetatakse positsiooni, et Eestis elavate Venemaa kodanike lähisugulastel oleks võimalik külastada Eestit. Mõned üksikud olid ka selle vastu, aga

ülejäanud ukrainlased igati toetasid seda petitsiooni. E. Kornilitsina sõnul elavad Eestis valdavalt kõrgharitud kultuursed Venemaa kodanikud, kes on lojaalsed Eesti riigi suhtes. Tegemist on valdavalt tippspetsialistidega. Selleks, et tippspetsialiste Eestisse tuua, kulutasid nii Bolt kui Eesti riik palju aega ning nägid palju vaeva. Praegu ei tunne need inimesed ennast Eestis enam nii turvaliselt nagu varem, just selle korralduse pärast. Mõned on juba arutanud võimalust ka Eestist lahkuda. Sellises olukorras võiks Eesti riik käsitleda neid inimesi kui ressursi, mille siia toomiseks kulub päris palju aega ja jõudu. E. Kornilitsina lisas veel, et need inimesed panustavad Eesti ühiskonda ja oleks parem, kui nad jääksid Eestisse. Kõike seda kokku võttes palutakse vastuvõetud korraldus uuesti üle vaadata ja lubada Eesti riiki siseneda kõikidel Eestis elavate Venemaa kodanike lähisugulastel.

Mihhail Stalnuhhin küsis, millist otsust ootavad kollektiivse pöördumise algatajad komisjoni poolt.

Ekaterina Kornilitsina sõnas, et nende eelistus on see, et küsimus saaks lahendatud, aga sellel, millisel viisil küsimus saab lahendatud, ei ole petitsiooni algatajatel põhimõtteliselt vahet. Ta lisas, et tema isikliku arvamuse järgi võiks olla eelistatud avalik istung ehk punkt number 2 (RKKTS § 152¹³), aga kui on muud võimalused, mis aitavad seda küsimust lahendada, siis nende jaoks on ka need igati sobilikud.

Marko Torm sõnas, et kui Eestis on 9500 tähtajalise elamisloaga Venemaa kodanikku, siis nende lähisugulaste ring võib teoreetiliselt olla umbes 20 000-50 000, kellest kindlasti kõik ei taha Eestit külastada. M. Torm küsis, et kui kõrvutada neid numbreid Levada instituudi tehtud uuringutega, mis väidavad, et sõjategevust toetab Venemaal ligi 70% elanikkonnast, siis millist võimalikku julgeolekuohtu on näha nende külastajate puhul Eesti Vabariigile.

Ekaterina Kornilitsina ütles, et tegu on õigustatud küsimusega. Tema teada elab Eestis hetkel umbes 100 000 inimest halli passiga ja teatud arv inimesi, kes on siiani Venemaa kodanikud. Need inimesed elavad Eestis vabatahtlikult ja nad ei soovi Eestist lahkuda. Ei ole saladus, et suur hulk nendest inimestest toetab tegelikult Putini poliitikat ja õigustab sõda. See hulk on palju suurem, kui see potentsiaalne hulk inimesi, kes tuleks Eestisse külastama oma lähedasi. Need inimesed on palju suurem oht Eesti riigile, kui need eakad inimesed, kes soovivad tulla oma lähisugulasi külastama. Arvatavasti on see külastavate lähisugulaste arv väiksem, kui M. Torm välja tõi, ja see ei lisa oluliselt juurde midagi sellele riskile.

Marko Torm kommenteeris, et kui E. Kornilitsina ise väitis, et kohalike halli passi omanike arvust tulenev oht on suurem kui lähisugulaste puhul, siis miks peaks Eesti seda ohtu sel juhul suurendama.

Toomas Kivimägi sõnas, et mõistab inimlikult pöördumise algatajate muret ja lähisugulaste külastamine peakski tavaoludes nii olema, aga antud olukord Ukrainas ei ole paraku inimlik. Sellest tulenevalt oletab ta, et Vabariigi Valitsuse korralduse üks motiividest oli see, et teoreetiline võimalus selle sõja lõpetamiseks oleks olukord, kus Venemaalt seest tuleb selleks surve. See oligi ilmselt üks peamiseid põhjuseid, miks Vabariigi Valitsus selle korralduse kehtestas, et suurendada Venemaal sisemist survet selle režiimi vastu, kes on algatanud selle sõja. Suur sisemine surve võib-olla olekski kõige loogilisem tee selle sõja lõpetamiseks.

Ekaterina Kornilitsina nõustus T. Kivimägi tähelepanekuga. Ta kordas, et nende organisatsioonis toetavad ja mõistavad kõik seda otsust keelata turismiviisid. Surve Venemaa elanikkonnale on kahtlemata väga tähtis, aga humaansed kaalutlused on siinkohal tähtsamad kui surve. Surve ei ole sellisel juhul eriti suur, sest räägitakse väga piiratud hulgast inimestest. E. Kornilitsina märkis, et kui näiteks tema ei elaks Eestis, siis tema Venemaal elavatel vanematel oleks täiesti erinev arusaam sellest, mis Euroopas toimub. Võib-olla oleksid nad muidu samuti Venemaa propaganda ohvrid. Ainult sellepärast, et tema elab Eestis ja on oma vanematele informatsiooniallikaks, teavad nemad, mis tegelikult toimub. E.

Kornilitsina arvas, et samamoodi toimub see ka teiste Eestis elavate Venemaa kodanike puhul. Surve on oluline, aga informeerimine on ka oluline.

Eduard Odinets ütles, et E. Kornilitsina tõi välja, et korraldus sätestab erandid. Üheks erandiks ongi humaansed kaalutlused. Ta küsis, miks E. Kornilitsina arvab, et kui mõni lapsevanem, sugulane, abikaasa või laps soovib külastada oma lähedast Eestis, siis piiril humanne kaalutlus ei toimi. Vabariigi Valitsuse korraldus ongi jätnud sellise akna, et kui visiidi põhjus on põhjendatav ja tõendatav, siis ametnikud lähtuvad ikkagi sellest Vabariigi Valitsuse soovist seda akent jätta. Ta uuris, kas E. Kornilitsina ei näe seda võimalust, et nende soov humansetel kaalutlustel sugulasi riiki lubada ongi täidetud selle erandiga, mis on korralduses.

Ekaterina Kornilitsina nõustus, et korralduses on selline võimalus jäetud, aga praktikas kahjuks seda ei toimu. E. Kornilitsina väitel on PPA kodulehel informatsioon, et see on lubatud ainult juhul, kui inimesel on pikaajaline elamisluba. Praktikas on olukord, et kui inimesel on tähtajaline elamisluba, siis teda külastavaid sugulasi Eestisse ei lubata. On hulgaliselt näiteid Bolti töötajate hulgas, kus inimene on proovinud siseneda Eestisse, aga see ei õnnestunud, ja inimene pidi sõitma Soome või Norrasse, et saaks siseneda. E. Kornilitsina arvas, et võib-olla käsitleb PPA seda korraldust kuidagi valesti, sest praktikas kahjuks see erand ei toimi.

Eduard Odinets ütles, et tal puuduvad hetkel vastavad vahendid, et kontrollida, kuidas PPA avalikes kanalites on see informatsioon kajastatud, aga see on koht, millele peaks sel juhul kindlasti tähelepanu juhtima. Kui valitsuse korralduses on sätestatud, kellel on keelatud riiki siseneda ja millised on erandid, siis peaks PPA avalikes kanalites olema täielik info. E. Odinets märkis, et ilmselt ei tea pöördujate esindajad ega põhiseaduskomisjon kumbki täpselt, kuidas toimub piiril inimeste tagasi saatmine ja riiki sisse laskmine.

E. Odinets tänas pöördujate esindajaid.

Mihhail Stalnuhhin tegi ettepaneku vastavalt pöördujate esindajate soovile korraldada antud teemal avalik istung.

Toomas Kivimägi sõnas, et kuna tegu on Vabariigi Valitsuse korraldusega, siis oleks paslik, et Vabariigi Valitsus võtaks ise seisukoha selles osas. Põhiseaduskomisjon ju kõiki argumente ja põhjendusi ei tea, miks selline korraldus anti. Julgeolek on Vabariigi Valitsuse teema ja seega tuleks neil üle hinnata, kas olukord on muutunud võrreldes sellega, kui see korraldus tehti. Samuti võiks aru saada, kui palju on humansetel kaalutlustel riiki sisenemisel erandeid tehtud. T. Kivimägi tegi ettepaneku edastada pöördumine Vabariigi Valitsusele seisukoha võtmiseks ja pöördumisele vastamiseks ning kujundatud seisukohast teavitada ka komisjoni.

Eduard Odinets arvas, et samade osalejatega avalik istung ei anna midagi juurde, kuna kõlaksid samad argumendid ja samad küsimused, aga pöördujaid see edasi ei aitaks. Ta märkis, et Vabariigi Valitsuse korraldus peab sisaldama kaalutlusi ja need on selles korralduses ka olemas. Tähelepanu ongi pööratud julgeoleku küsimustele. Korraldust oli võimalik ka vaidlustada 30 päeva jooksul, aga tal puudub informatsioon, kas keegi on seda teinud. E. Odinets ütles, et toetab isiklikult T. Kivimägi ettepanekut edastada kollektiivne pöördumine Vabariigi Valitsusele seisukoha kujundamiseks ja vastamiseks. Oma vastuses pöördujatele saabki Vabariigi Valitsus rõhutada oma kaalutlusi ja reageerida teemadele, mis on kõlanud komisjoni istungil.

E. Odinets pani hääletusele M. Stalnuhhini ettepaneku korraldada antud teemal avalik istung. Ettepanek ei leidnud toetust (ettepaneku poolt 1: Mihhail Stalnuhhin; vastu 5: Toomas Kivimägi, Eduard Odinets, Üllar Saaremäe, Marko Torm, Mart Vörklaev).

E. Odinets pani hääletusele T. Kivimägi ettepaneku edastada pöördumine Vabariigi Valitsusele seisukoha kujundamiseks ja pöördumisele vastamiseks, kujundatud seisukohast teavitada ka komisjoni.

Otsustati:

2.1. Edastada pöördumine Vabariigi Valitsusele seisukoha kujundamiseks ja pöördumisele vastamiseks, kujundatud seisukohast teavitada ka komisjoni (poolt 5: Toomas Kivimägi, Eduard Odinets, Üllar Saaremäe, Marko Torm, Mart Võrklaev; vastu 0; erapooletuid 0).

3. MTÜ "Koos rahu eest Eestis" algatatud kollektiivne pöördumine "Petitsioon põhiseadusliku korra tagamiseks. Ei mingeid eel- ega e-valimisi!" - arutelu

Harry Raudvere tutvustas kollektiivset pöördumist. Ta märkis, et tegelikult ei ole ta liikumisega „Koos rahu eest Eestis!“ seotud ja ei esinda seda liikumist, kes selle petitionsi endi nimel välja andis. See oli H. Raudvere välja käidud idee ja algatajad korjasid selle idee üles ja panid kokku petitionsi.

H. Raudvere sõnul kerkis petitionsioon päevakorda, sest poliitiline omavoli Eestis ja sellega kaasnev seadusetus on ületamas selgelt kriitilist piiri. Ta tõi näite, kus parteilisele omavolile tuginedes tekitatakse anarhia, milles on tavakodanikul äärmiselt keeruline enese õiguste eest võidelda. Oli juhtum, kus konkreetne planeering sai heakskiidu ja kooskõlastuse, aga kohalikus volikogus selle planeeringu kehtestamisel on ühe fraktsiooni esindajal isiklikud põhjused selles planeeringus fikseeritud tegevusplaani vastu seista. Selle ühe fraktsiooni esindajaga liitusid koheselt ka teiste valitsusk koalitsiooni fraktsioonide esindajad. Selles olukorras ongi volikogu tuginedes suvaõigusele muutunud Riigikogu asemel seadusandjaks. Oma käitumist põhjendatakse sellega, et neil on otsustusõigus, mis on tõsi, aga otsustusõigus saab eksisteerida ainult riigi õigusruumis kehtivate seaduste raames. Tekibki küsimus, et millele tugineb ülbuse ja enesekindluse töötada vastu kehtivatele seadustele. Põhjus saab alguse Riigikogust, kes annab põhimõtete väänamisega ühiskonnale selle signaali.

H. Raudvere märkis, et põhiseadust ei saa tõlgendada nii, nagu seda on tavaliselt tõlgendatud, sest kui põhiseadus näeb ette teatud küsimuse reguleerimise, siis kord näeb ette, et võib reguleerida tehnilist tegevust. Reguleeriv seadus ei tohi moonutada põhiseaduses konkreetselt fikseeritud ja väljatoodud mõtet. See on õiguspraktika alus. Kui vaadata põhiseaduse §-i 60, kus on öeldud, et Riigikogu korralised valimised toimuvad märtsi esimesel pühapäeval neljandal aastal, mis järgneb Riigikogu eelmiste valimiste aastale, siis on see konkreetne, üheselt mõistetav ja täpselt fikseeritud tegevus. Riigikogu valimise seaduses sätestatu on vastu sellele, mis on põhiseaduses kirjas, ja selle muutmiseks või tõlgendamiseks puudub ükskõik millisel poliitilisel jõul õigus ja luba. H. Raudvere sõnul ongi see jällegi seesama poliitiline omavoli.

H. Raudvere hinnangul näeb see rahva poolt vaadatuna väga kole välja. Kui eel- ja e-valimised Riigikogu valimise seaduses sätestati, siis oleks pidanud ka põhiseadust muutma, aga seda ei tehtud. Ta märkis, et olles Tartu Hoiu-Laenuühistu nõukogu esimees, on tal tuhandeid inimesi, kes annavad talle tagasisidet majanduslikes ja poliitilistes küsimustes, seega ta teab, mida inimesed selle kohta arvavad ja räägivad. Võiks öelda, et Eestis kipub olema põhiseaduslik kriis, aga see on tema isiklik subjektiivne arvamus.

H. Raudvere lausus, et mõnda aega tagasi pandi ühes postsotsialistlikus riigis toime relvastatud põhiseadusvastane riigipööre. Kui kujutada ette, et peale eel- ja e-valimisi arvab keegi, et Eesti ametisse astunud valitsus on saanud võimule põhiseaduslikku korda rikkudes, siis võib olla Eestis sama tulemus. See on kole küll, aga kui arvata, et kellelegi ei tule pähe seda nii tõlgendada, siis ollakse liiga lihtsameelsed.

Eduard Odinets palus täpsustada kollektiivse pöördumise eesmärki ja uuris, mida peaks

põhiseaduskomisjon tegema selle pöördumisega.

Harry Raudvere märkis, et valimised peaksid toimuma täpselt nii, nagu on põhiseaduses fikseeritud. Ühel päeval, ühte moodi ja ühetaoliselt. See on selle asja sisu ja see, kuidas põhiseaduskomisjon selle asjaga edasi tegeleb, ei puuduta enam teda.

Eduard Odinets lausus, et seega on pöördumise eesmärk, et valimised toimuksid ühel päeval ja ei oleks eel- ega e-hääletamist.

Mihhail Stalnuhhin märkis, et on sisuliselt nõus pöördumise algatajatega selles küsimuses. Ta küsis, millise menetlusliku otsuse võiks komisjon vastu võtta selle kollektiivse pöördumise osas.

Harry Raudvere ütles, et tuleks algatada eelnõu. See küsimus väärrib palju suuremat tähelepanu ja üldsuse kaasamist nendesse küsimustesse.

Eduard Odinets selgitas, et kui algatatakse eelnõu, siis see kukub Riigikogu koosseisu lõpuks menetlusest välja. Ta sõnas, et kuigi H. Raudvere ütles, et tal ei ole seost nende inimestega, kes on pöördumise taga, siis on komisjonil kollektiivse pöördumise algatajate kontaktisiku Stepan Romanovi kiri, kus seisab, et nende esindaja on H. Raudvere.

Harry Raudvere ütles, et talle tuli üllatusena, et ta on märgitud algatajate ametlikuks esindajaks. Nii see kindlasti ei ole.

Eduard Odinets selgitas, et kui H. Raudvere otsustab taanduda sellest pöördumisest, siis ei olegi midagi arutada rohkem.

Harry Raudvere ütles, et ei saa põhimõtteliselt taandada end sellest pöördumisest, sest see idee on üles korjatud tema suhtlusest selle organisatsiooniga. Kui leiti, et seda pöördumist võiks kollektiivselt toetada, siis ei saa seda pahaks panna või hukka mõista. Kui seda pöördumise arutelu soovitakse elimineerida, siis võiks seda ikkagi vaadata selliselt, et see on kollektiivne pöördumine.

Eduard Odinets sõnas, et pöördumises on viidatud palju põhiseaduse §-le 60, millega pöördujate väitel on eel- ja e-hääletus vastuolus, sest võimalik on anda oma hääl mitmel päeval. Põhiseaduskomisjonis ollakse harjunud, et põhiseaduse teksti ei tõlgendata ise, vaid väga oluliseks allikaks on põhiseadusele lisatud kommentaarid. Seetõttu on oluline ka §-i 60 osas vaadata kommentaari, millest nähtub, et korraliste valimiste päeva sätestamisest põhiseaduses ei tulene nõuet kõikide hääletamisviiside kasutamiseks ainult sel päeval. E. Odinets viitas põhiseaduse §-i 60 kommentaarile nr 81 (Eesti Vabariigi Põhiseaduse kommenteeritud väljaanne 2020): „PS sätestab täpselt korraliste valimiste toimumise päeva (valimispäeva). Valimispäev fikseerib ajalise punkti, millest lähtudes tehakse kindlaks hääletamis- ja valimistulemus valimistel. See ei välista hääle andmise võimalust enne valimispäeva (eelhääletamine, kirja teel hääletamine, välisriigis hääletamine jms hääletamisviisid).“ E. Odinets märkis, et kui asuda vaidlema selle üle, kas eel- ja e-hääletamine on vastuolus põhiseadusega või mitte, siis lähtutakse sellest, mis on kirjas.

Harry Raudvere ütles, et saab sellest suurepäraselt aru, aga kommenteerida oskavad kõik ja täpselt nii nagu parasjagu kasulik on. Sellisel juhul ongi mõte selles, et tuleks viia põhiseadusesse konkreetne parandus sisse. Kommentaaride puhul võib maksta juristidele või Riigikohtule, kes kommenteerivad täpselt nii, nagu on poliitiline huvi või vajadus, kuid sisu see tegelikult ei muuda. E-hääletusega ei saa juba põhimõtteliselt nõustuda ja see on väga paljude Eesti kodanike arvamus.

Mart Võrklaev märkis, et põhiseaduse kommentaarid ei ole päris suvalise juristi

kommentaariid, vaid need kajastavad mõtteid ja debatte sellest ajast, kui põhiseadust välja töötati. Ka Riigikogu seadusloome töös on nii, et ühte lauset võib tõlgendada kümnet erinevat moodi, aga väga olulised on lõpuks need materjalid, millest räägitakse komisjonides ja täiskogus, et raamistada oma mõtteid ja sisustada seda, mida sel ajahetkel inimesed arutasid, millele nad mõtlesid ning milles jõudsid ühisosale, kui see norm vastu võeti. Seega ei saa nõustuda, et põhiseaduse kommenteeritud väljaanne oleks lihtsalt suvalise juristi arvamus.

M. Võrklaev sõnas, et petitsiooni puhul tundub, et H. Raudverel on olnud idee ja keegi on teinud petitsiooni, mis jätab mulje, et keegi on kelleltki midagi justkui kaaperdanud. M. Võrklaev uuris, et ega H. Raudverel ole tunnet, et teda on rakendatud selle seltskonna ette, kes ajab tegelikult teist poliitikat või soovib midagi muud kui H. Raudvere.

Harry Raudvere vastas, et ei ole kaugeltki enam selles eas, et keegi saaks temaga manipuleerida. Sellised kommenteeritud väljaanded sünnivad teatud ideoloogiale tuginedes, teatud kodanike peas, olgu need kodanikud nii kõrgelt haritud juristid kui tahes. On väga ilusti öeldud, et tarku lolle on terve maailm täis. H. Raudvere tõi näite, kus korjati ära müügil üks raamat, kuna raamatupoodide esindajad olid nõus raamatut müüma ainult siis, kui autoriteetsed inimesed teeksid iga raamatu peatüki kohta oma kommentaarid. Originaali ei saanudki esitada, sest inimesed oleksid saanud äkki valesti aru. Demokraatlikus ühiskonnas ongi inimestel õigus saada asjadest täpselt nii palju aru, kui palju nende ettevalmistus, haridustase ja sotsiaalne kuuluvus võimaldavad. H. Raudvere oli täiesti kindel, et kommenteerida võib igasuguseid asju, aga sellised kommentaarid ja põhimõtted lähtuvad teatud ideoloogiast ning nii on see ka põhiseaduse kommentaaride puhul.

Mart Võrklaev täpsustas, et ideoloogia võib alati mingil määral asja juures olla, aga kuna need arutelud on leidnud aset selles ajahetkes, siis ei ole see tagantjärele kellegi ideoloogia, kus üks partei kirjutab selle kokku, vaid need tuginevad sellel ajahetkel aset leidnud debattidele konkreetse punkti ümber. Ka täna võetakse seadus vastu ja kui hiljem hakkab keegi seda tõlgendama, siis vaatab ta eripoolte arvamus ja proovib aru saada, mida keegi mõtles ja milles kokku lepiti.

Harry Raudvere küsis, ega M. Võrklaev ei taha väita, et kui põhiseadust koostati, siis oli teemaks ka e-hääletus.

Mart Võrklaev kinnitas, et seda ta kindlasti ei väida. Kui lepiti kokku see, et mis hetkeks hääletamine peab selge olema, aga ei välistatud seda, et hääletamistoiminguid võib enne teha, siis selle põhjuseks oli kindlasti see, et muidu piirataks suure hulga inimeste osalemist demokraatias. Sellega võetaks ära osa inimestelt võimalus hääletada, sest kõigil inimestel ei ole võimalik olla samal päeval samas kohas ja samal ajal. Selleks tehtigi eelvalimised, et oleks võimalik hääletada inimestel sõltumata sellest, kas nad paiknevad oma piirkonnas. Need võimalused on loodud selleks, et inimesed saaksid oma kodanikukohust täita. Kui need võimalused ära võtta, siis võiks tulla teistpidi väide, et inimese õigust demokraatias osaleda piiratakse. M. Võrklaev selgitas, et aeg on läinud edasi ja seetõttu on hääletamine tehtud mugavamaks ehk on ka e-valimiste võimalus. E-valimistel on selge isiku tuvastamise kohustus.

Harry Raudvere oli samuti seda meelt, et eelhääletamine on tõesti vajalik selleks, et inimesed saaksid hääletada.

Mihhail Stalnuhhin küsis, kas algatajate esindaja kujutab ette, et kui põhiseadust kirjutati, siis mõeldi ka elektroonilisele hääletamisele. M. Stalnuhhin meenutas, et 2011. aastal oli ta vaatleja Vene Föderatsiooni Riigiduuma valimistel. Seal märkis keegi, et esimest korda valitakse Venemaal elektrooniliselt. See elektrooniline hääletus seisnes selles, et inimene toppis iseseisvalt oma sedeli ühte masinasse, mis luges, kelle poolt inimene hääletas. Seda loeti seal elektrooniliseks hääletamiseks. M. Stalnuhhin ütles, et selgitas teistele vaatlejatele

ka Eesti elektroonilise hääletamise süsteemi ja mitte keegi ei uskunud teda. Kui ta näitas neile vvk.ee leheküljelt, kuidas e-valimiste protseduur Eestis käib, siis vaadati teda kui hullumajast põgenenud inimest. Kõik parlamendid maailmas saavad aru, et see on sulitemp, ja teda vaadati justkui haiget inimest. M. Stalnuhhin ütles, et on juba 20 aastat olnud arvamusel, et see on tõesti sulitemp ja see pole kontrollitav. Sellega hoitakse eelkõige üleval Reformierakonna edukust suvalistel valimistel.

Toomas Kivimägi sõnas, et oleks vastutustundetu öelda, et pooled, kes valima lähevad, on haiged, sest suurusjärgus pooled inimesed on valinud elektrooniliselt. Terve e-valimiste aja on proovitud leida tõendeid, et need pole ausad, aga mitte keegi mitte kunagi ei ole seda tuvastanud. Pigem on tuvastatud seda, et paberkandjal hääletust on võimalik olnud mõjutada. Seega pole põhjust olla kriitiline e-hääletamise suhtes. T. Kivimägi märkis, et tegelikult on suur mure, et valimisaktiivsus pole piisavalt kõrge. Riigikogu valimistel oli eelmisel korral valimisaktiivsus 63%, aga kui e-valimisi ei oleks, siis paljud noored jätaksid hääletamata ja siis võiks tekkida olukord, kus hääletajaid on alla 50%. Tekiks küsimus, kas valimised on legitiimsed, kui alla poole valimisõigusega inimestest lähevad valima. E-valimised on lihtsalt ajaga kaasas käimine ja kõige olulisema aspektina noorte hääle ja arvamuse kaasamine. Vastasel korral jagataks lubadusi ainult pensionäridele, teades, et ainult nemad lähevad valima, ning unustaks noored ja koos sellega Eesti tulevik.

Mihhail Stalnuhhin selgitas, et ei pidanud haigete all silmas üldse elanikkonda. Elanikkonnale võib propagandaga sisestada suvalisi ideid ja saada suvalist tulemust. Rootslased, sakslased ja ameeriklased on samuti e-hääletamisi proovinud, aga sellest keeldunud, sest e-valimised on ainult selle jaoks, et ära varastada valimised.

Mart Võrklaev ütles, et ei võrdleks Venemaa elektroonilisi valimisi Eestiga. Eesti on lihtsalt samm ees paljudest teistest.

Üllar Saaremäe küsis, et kui põhiseaduses oleks sätestatud eel- ja e-valimised, siis kas algatajate esindaja H. Raudvere oleks rahul või on H. Raudverel siiski ka nende protseduuride osas sisemisi kahtlusi ja õigustatud põhjendusi, miks eel- ja e-valimisi ei peaks olema.

Harry Raudvere ütles, et e-valimiste osas on tal kindlasti kahtlusi, sest on näha olnud fenomenaalseid nähtusi, kus äkki ühel hetkel saavad teatud erakonna liikmed üle öö minuti pealt tohutult palju hääli. Seda põhjendatakse hiljem tehnilise süsteemi rikkega. Kui selline seisukoht käiakse juba ametlikult välja, siis ei saa olla see süsteem adekvaatne.

Eduard Odinets kommenteeris, et kui ta varem tsiteeris põhiseaduse kommentaare, siis seal tõesti pole viidet e-hääletusele, aga see ütleb, et kõik muud hääletamisviisid on võimalikud ja vastavad põhiseadusele.

Harry Raudvere sõnas, et kui rääkida sellest, et valimisaktiivsus on nii väike ja ilma e-hääletamiseta inimesed ei tuleks valima, siis tegelikult võib olla on inimestel täiesti ükskõik keda valida, sest kui süsteem toetub teatud ideoloogilistele baasväärtustele, siis ei olegi sisuliselt vahet keda valida. Mingisuguse väikese toetuse pärast ei viitsigi inimesed kodust välja tulla. H. Raudvere ütles, et Ameerika Ühendriikide valimissüsteem on täna täpselt samasugune nagu M. Stalnuhhin kirjeldas varem Venemaa elektroonilisi valimisi, kus sedel pistetakse aparati ja aparat loeb, kelle poolt hääli anti. H. Raudvere sõnas, et seni, kuni teatud poliitilised jõud on Eesti tüüri juures, ei juhtu mitte midagi.

Toomas Kivimägi ütles, et H. Raudvere vastusest Ü. Saaremäele selgus, et probleem ei ole mitte formaaljuriidiline, vaid küsimus on selles, et H. Raudverele ei meeldi e-valimised. See on hoopis teine asi, kui petitsooni sisu eesmärk. Ka viimane viide poliitilistele jõududele näitab, millest see teema tegelikult laetud on.

Eduard Odinets tänas H. Raudveret pöördumise tutvustamise eest.

Mihhail Stalnuhhin tegi ettepaneku tulenevalt algatajate esindaja ettepanekust algatada Riigikogu valimise seaduse muutmise seaduse eelnõu, millega keelatakse ära eel- ja e-valimised.

Eduard Odinets tegi ettepaneku kollektiivses pöördumises esitatud ettepanek tagasi lükata.

E. Odinets selgitas, et tema arvamus tugineb põhiseaduse §-le 60, mis sätestab valimiste üldisuse nõude. See tähendab, et hääletamisest peab osa võtta saama võimalikult palju hääleõiguslike inimesi. Valimistest osavõtu võimaldamine mitme päeva jooksul ja valikuvõimalus mitme hääletamisviisi vahel on vajalik valimiste üldisuse põhimõtte tagamiseks.

E. Odinets lisas, et nagu ka M. Vörklaev vihjas, siis enne valimispäeva toimuv eelhääletamine ja elektrooniline hääletamine on kasutusele võetud selleks, et võimalikult paljudel valijatel oleks praktikas võimalik hääletada. Eelkõige püütakse eelhääletusviiside kaudu tagada, et hääletada saaksid ka need hääleõiguslikud isikud, kes mingil põhjusel ei saa valimispäeval valimisjaoskonda hääletama minna. Elektroonilist hääletamist korraldatakse Eestis alates 2005. aastast. Elektrooniline hääletamine võeti kasutusele, et muuta valimistel osalemine inimestele mugavamaks, kuna hääletada saab sõltumata ajast ja kohast. See on kättesaadav ja sobiv hääletamisviis neile, kellel on tülikas valimisjaoskonda minna, näiteks liikumispuudega inimesed või need, kes elavad valimisjaoskonnast kaugel. Ühtlasi saavad valimistest osa võtta need, kes parajasti reisivad või elavad teistes riikides.

E. Odinets tõi välja, et ka Riigikohus on leidnud 01.09.2005 otsuses nr 3-4-1-13-05 (p 25), et “Valimiste üldisuse põhimõtte järgi peab kõigile hääleõiguslikele isikutele olema tagatud võimalus valimistest osa võtta. Meetmed, mida riik tarvitusele võtab, et tagada võimalikult suurele osale valijaskonnast võimalus valimistest osa võtta, on õigustatud ja soovitatavad.”

E. Odinets märkis, et üheks ettepaneku tagasi lükkamise põhjenduseks on ka varem tsiteeritud põhiseaduse §-i 60 kommentaar nr 81.

E. Odinets ütles veel, et kollektiivses pöördumises viidati elektroonilise hääletamise turvalisuse puudumisele ja seetõttu tõi ta välja, mis tagab elektroonilise hääletamise turvalisuse:

- e-hääletamise toimimiseks vajalik infrastruktuur (kaardid, lugerid, tarkvara) ei ole spetsiaalselt valimiste ajaks üles seatav, vaid igapäevaselt kasutuses tööprotseduurides, panganduses jne;
- kui valija ei saanud vabalt hääletada, on tal võimalik oma elektrooniliselt antud häält muuta, hääletades eelhääletamise ajal uuesti elektrooniliselt või minnes valimisjaoskonda kohapeale hääletama. Alates 2021. aastast on võimalik e-häält jaoskonnas paberil muuta ka pühapäeval valimispäeval;
- valijal on võimalik e-hääle kohalejõudmist nutiseadmesse laetava kontrollrakenduse abil kontrollida pärast e-hääletamist 30 minuti jooksul kuni 3 korda;
- e-hääletamise süsteemi tööd jälgivad sõltumatud audiitorid ja e-hääletamist võib iga huviline vaadelda.

E. Odinets nentis, et tema sügava veendumuse kohaselt on süüdistused e-hääletamise vastu alusetud. Põhiseadus ei keela eelhääletust ega e-valimisi ja tema arvates on e-valimised turvalised ja vajalikud. Ka Riigikohtu arvates tuleb tagada kõikvõimalikul viisil valimiste üldisuse nõude täitmist ja seetõttu ongi kõik need täiendavad võimalused põhjendatud ja vajalikud.

Mihhail Stalnuhhin küsis täpsustavalt E. Odinetsi mainitu kohta, et võimalikuks on tehtud elektroonilise hääletamise läbi teinud inimesel ka valimispäeval paberil hääletada. Kui viis minutit enne valimiste lõppu annab inimene paberil oma hääle, siis kuidas on võimalik, et momentaalselt ilmuvad välja elektroonilise hääletamise tulemused. Need tulemused on juba

valmis. Ta küsis, kas väidetakse seda, et kõiki, kes on paberil hääletanud valimispäeval, hakatakse üle kontrollima, et kas nad on ka elektrooniliselt hääletanud.

Eduard Odinets selgitas, et juba eelmistel valimistel võeti kasutusele elektroonilised valijate nimekirjad, mis tähendab, et nii kui valija võtab sedeli jaoskonnast välja, siis on kohe süsteemis näha, et ta hääletab paberi peal ja tema elektrooniliselt antud hääl tühistatakse. Tehnilised võimalused Eesti suguses e-riigis on kõik olemas. Vanasti sellist võimalust ei olnud, sest valijate nimekirjad olid paberi peal ja seetõttu ei saanud jaoskonnas tühistada e-häält, aga nüüd käib kõik elektrooniliselt. Nüüd ei ole valija enam seotud ka oma konkreetse valimisjaoskonnaga.

E. Odinets pani hääletusele M. Stalnuhhini ettepaneku algatada Riigikogu valimise seaduse muutmise seaduse eelnõu, millega keelatakse ära eel- ja e-valimised.

Ettepanek ei leidnud toetust (ettepaneku poolt 1: Mihhail Stalnuhhin; vastu 5: Toomas Kivimägi, Eduard Odinets, Üllar Saaremäe, Marko Torm, Mart Võrklaev; erapooletuid 0).

E. Odinets pani hääletusele enda ettepaneku kollektiivses pöördumises esitatud ettepanek tagasi lükata.

Otsustati:

3.1. Esitatud ettepanek tagasi lükata (poolt 5: Toomas Kivimägi, Eduard Odinets, Üllar Saaremäe, Marko Torm, Mart Võrklaev; vastu 1: Mihhail Stalnuhhin; erapooletuid 0).

4. Info ja muud küsimused

Mihhail Stalnuhhin ütles, et saab väga palju kirju inimestelt, kes pärivad, milliste õigusaktide alusel toimub välismaal elavate Eesti kodanike hääletusprotsess ja kuidas seda organiseeritakse. Ta sõnas, et tal ei õnnestunud leida muud, kui Riigikogu valimise seaduse mõned paragrahvid, mis räägivad välismaal elavate kodanike hääletamisest, aga seal ei olnud tema hinnangul seda protseduuri piisavalt arusaadavalt kirjeldatud. M. Stalnuhhin küsis, kas komisjoni ametnikud saaksid edastada õigusaktid, mille abil saaks tema selgitada inimestele, kuidas toimub näiteks välismaal elavale valijale valimisringkonna määramine.

Eduard Odinets vastas, et tema teada reguleeribki neid küsimusi Riigikogu valimise seadus, kuid seda võivad reguleerida ka Vabariigi Valimiskomisjoni ja Riigi valimisteestuse juhised. E. Odinetsile ei ole teada, et selle teemaga oleks olnud muresid. Kindlasti saab põhiseaduskomisjoni sekretariaat saata komisjoni liikmetele asjassepuutuvad materjalid.

Toomas Kivimägi nõustus, et mõistlik oleks saata komisjoni liikmetele asjassepuutuvad materjalid. Kui neid lugedes jääb teemasid üles, siis võiks arutada seda teemat komisjoni istungil koos Vabariigi Valimiskomisjoni või Riigi valimisteestuse esindajatega.

Eduard Odinets nõustus, et kui kirjalikest materjalidest jääb küsimusi üles, siis tuleks kutsuda istungile ka Riigi valimisteestuse esindajad, kes tutvustavad komisjonile välismaal hääletamise korraldust.

(allkirjastatud digitaalselt)
Eduard Odinets
juhataja

(allkirjastatud digitaalselt)
Sten-Kristjan Nurk
protokollija

